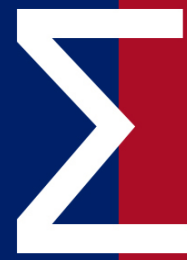

ΛΟΓΟΣ

THE ART OF SCIENTIFIC MIND

COLLECTION OF SCIENTIFIC PAPERS

WITH PROCEEDINGS OF THE INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE

EDUCATION AND SCIENCE OF TODAY: INTERSECTORAL ISSUES AND DEVELOPMENT OF SCIENCES

MARCH 19, 2021 • CAMBRIDGE, GBR

VOLUME 3

DOI 10.36074/logos-19.03.2021.v3
ISBN 978-1-8380555-0-9 (PDF)

ISBN 978-617-7991-21-1
ISBN 978-617-7991-24-2 (volume 3)

EUROPEAN
SCIENTIFIC
PLATFORM

ΛΟΓΟΣ

COLLECTION OF SCIENTIFIC PAPERS

WITH PROCEEDINGS OF THE I INTERNATIONAL
SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE

**«EDUCATION AND SCIENCE OF
TODAY: INTERSECTORAL ISSUES
AND DEVELOPMENT OF SCIENCES»**

MARCH 19, 2021 • CAMBRIDGE, UK

VOLUME 3

Cambridge, United Kingdom
«P.C. Publishing House»
2021

Vinnytsia, Ukraine
«Yevropeiska naukova platforma»
2021

E
S
P

Chairman of the Organizing Committee: Holdenblat M.

Responsible for the layout: Kazmina N.

Responsible designer: Bondarenko I.

The conference is included in the catalog of International Scientific Conferences; approved by ResearchBib and UKRISTEI (Certificate № 51 dated 18 January 2021); certified by Euro Science Certification Group (Certificate № 22227 dated 25 February 2021).

Conference proceedings are publicly available under terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0).

Bibliographic descriptions of the conference proceedings are indexed by CrossRef, ORCID, Google Scholar, ResearchGate, OpenAIRE and OUCI.

E 25

Education and science of today: intersectoral issues and development of sciences: Collection of scientific papers «ΛΟΓΟΣ» with Proceedings of the I International Scientific and Practical Conference (Vol. 3), Cambridge, March 19, 2021. Cambridge-Vinnytsia: P.C. Publishing House & European Scientific Platform, 2021.

ISBN 978-617-7991-21-1

ISBN 978-617-7991-24-2 (VOLUME 3)

ISBN 978-1-8380555-0-9 (PDF)

DOI 10.36074/logos-19.03.2021.v3

«European Scientific Platform», Ukraine

«European Scientific Platform», Ukraine

«P.C. Publishing House», United Kingdom

Papers of participants of the I International Scientific and Practical Conference «Education and science of today: intersectoral issues and development of sciences», held in Cambridge, March 19, 2021, are presented in the collection of scientific papers.

UDC 001 (08)

ISBN 978-617-7991-21-1

ISBN 978-617-7991-24-2 (VOLUME 3)

ISBN 978-1-8380555-0-9 (PDF)

© Participants of the conference, 2021

© European Scientific Platform, 2021

© P.C. Publishing House, 2021

© Cambridge Data Science LTD, 2021

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ФЕНОМЕНУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТВОРЧОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗДО Атросенко Т.О., Бобирєва О.С.	122
ТЕХНОЛОГІЧНІ КРИТЕРІЇ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ Ігнатенко С.А., Кузьменко О.П., Гусєва Г.М.	124
ТРУДОВЕ НАВЧАННЯ, ЯК МЕТОД СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ ВНАСЛІДОК ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ПОРУШЕНЬ Гусєва Т.О.	126
ФОРМУВАННЯ ЦІННОСТЕЙ З ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ Тарабасова Л., Майданенко С.	128

SECTION XXX. PSYCHOLOGY AND PSYCHIATRY

ANXIETY AMONG HEALTHCARE WORKERS DURING THE CORONAVIRUS PANDEMIC Pishel V., Polyviana M.	130
PERCEPTIONS OF SECURITY, LIFE SATISFACTION AND EXPECTATIONS AMONG ADOLESCENTS IN UKRAINE BASED ON THE RESULTS OF RESEARCH STUDY "CHARACTERISTICS OF ALCOHOL AND OTHER DRUG USE AMONG YOUTH IN UKRAINE" Voloshyna D., Sukachova O., Linskiy I.	132
ДЖЕМС ДОНАЛЬДСОН: КРОСКУЛЬТУРНИЙ АНАЛІЗ СТАНОВЛЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ Дригус М.Т.	136
ДО ПИТАННЯ ПРЕСТИЖНОСТІ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ «МИТНА СПРАВА» Шатілова О.С.	138
ДО ПРОБЛЕМИ СТВОРЕННЯ Г.С. КОСТЮКОМ КОНЦЕПЦІЇ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ Мусіяка Н.І.	140
ЕМОЦІЙНЕ ВИГОРАННЯ БАТЬКІВ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ Руденко А.І., Вольська В.С.	142
ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ЕМПАТІЙНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ Шпак М.М.	144
ЕМПАТІЯ ЯК КОМПОНЕНТ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ Лисенко Л.М.	147

DOI 10.36074/logos-19.03.2021.v3.45

ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ЕМПАТІЙНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

ORCID ID: 0000-0001-7073-4673

Шпак Марія Мирославівна

доктор психологічних наук, доцент,
професор кафедри психології розвитку та консультування
*Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка*

УКРАЇНА

Впровадження концепції Нової української школи у систему початкової освіти актуалізує проблему розвитку емпатійності в учителів початкових класів. Адже вчитель є для молодших школярів авторитетною, значущою особистістю, яскравим прикладом для наслідування. Емоційне благополуччя дітей в освітньому середовищі значною мірою залежить від прояву емпатії та позитивного ставлення вчителя до них. Важливою умовою формування в молодших школярів бажання вчитися є задоволення потреби в емоційному контакті з учителем на уроці (прагнення отримати схвалення, визнання, підтримку своїх дій тощо).

Вступ дитини до першого класу початкової школи – надзвичайно важливий етап у житті дитини. Батьки майбутнього першокласника підходять до вибору закладу початкової освіти надзвичайно відповідально. Вони намагаються підібрати не лише навчальний заклад, який би відповідав пізнавальним інтересам, здібностям і нахилам дитини, а й вчителя початкових класів, який був би професійно компетентним, здатним до гуманістичної, особистісно орієнтованої педагогічної взаємодії з учнями.

Педагогічна діяльність потребує широких і різноманітних професійних знань та умінь, дидактичних здібностей, у тому числі емоційної компетентності педагога. Водночас передбачає наявність у вчителя певних індивідуально-психологічних властивостей та професійно значущих якостей. Серед них важливе значення для гуманізації педагогічного спілкування з учнями має емпатійність вчителя.

Зазначимо, що проблема розвитку емпатії у вчителів не є новою для психолого-педагогічної науки. Зокрема, у роботах вітчизняних і зарубіжних науковців (І.Д. Бех, В.В. Бойко, Т.В. Василюшина, Т.П. Гаврилова, Л.П. Журавльова, О.Я. Савченко, Г.М. Свідерська, Т. Рібо, К. Роджерс, О.Я. Чебикін та ін.) розкрито зміст поняття «емпатія», охарактеризовано види та функції емпатії, психолого-педагогічні чинники розвитку емпатії у вчителів, обґрунтовано вплив емпатійності вчителя на психічний розвиток та формування особистості учнів молодшого шкільного віку. Однак на сучасному етапі у зв'язку з реформуванням вітчизняної системи початкової освіти дана проблема потребує розгортання наукового пошуку.

Аналіз наявного наукового доробку з проблеми дослідження свідчить про те, що емпатію дослідники трактують як: здатність суб'єкта до відображення емоційних переживань, внутрішнього світу іншої людини, що дає можливість партнерам досягти взаємоузгодження позицій, взаєморозуміння у процесі міжособистісної взаємодії (Т.В. Василюшина [2]); складну психологічну систему

забезпечення Я – Ти-зв'язку при взаємодії людини зі світом, специфічну форму відображення об'єктивної реальності, якою є внутрішній (суб'єктивний) життєвий світ іншої людини (Л.П. Журавльова [3]); раціонально-емоційно-інтуїтивну форму відображення, яка є витонченим засобом «входження» в психо-енергетичний простір іншої людини (В.В. Бойко [1]).

Досліджуючи проблему розвитку емоційного інтелекту у молодших школярів, ми дійшли висновку, що емпатія є основним психологічним механізмом міжособистісного емоційного інтелекту, який забезпечує успішність спілкування і соціальної взаємодії [5]. З огляду на це, основою формування емпатійності у вчителів початкових класів слугує, на нашу думку, саме емоційний інтелект, який забезпечує здатність не лише розуміти власні емоції і керувати ними, а й правильно розпізнавати та розуміти емоції інших людей.

Для дослідження рівня розвитку емоційного інтелекту у вчителів початкових класів ми провели емпіричне дослідження, яким було охоплено 60 вчителів початкових класів з педагогічним стажем роботи від 1 до 25 років. З цією метою ми використали опитувальник Н. Холла [4]. Ця методика дає можливість визначити як загальний рівень розвитку емоційного інтелекту особистості, так і показники розвитку його структурних компонентів (емоційна обізнаність; управління своїми емоціями; самомотивація; емпатія; розпізнавання емоцій інших людей). Отримані нами результати дослідження відображено у таблиці 1.

Таблиця 1

**Рівень розвитку емоційного інтелекту у вчителів
початкових класів за методикою Н. Холла**

№ п/п	Показники розвитку емоційного інтелекту	Рівень					
		Високий		Середній		Низький	
		к-сть	%	к-сть	%	к-сть	%
1	Емоційна обізнаність	11	18,3	16	26,7	33	55
2	Управління своїми емоціями	14	23,3	21	35	25	41,7
3	Самомотивація	16	26,7	39	65	5	8,3
4	Емпатія	12	20	34	56,7	14	23,3
5	Розпізнавання емоцій інших людей	10	16,7	28	46,6	22	36,7
6	Інтегративний рівень емоційного інтелекту	9	15	38	63,3	13	21,7

Як видно з таблиці 1, більшість вчителів початкових класів (63,3% осіб) мають середній рівень розвитку емоційного інтелекту. Водночас кількість вчителів з високим емоційним інтелектом є незначною (15% осіб). Ці вчителі здатні проникати у внутрішній світ своїх учнів і розуміти їхні емоції. Вони правильно ідентифікують емоції дітей, визначають причини їх виникнення, а за потреби надають емоційну підтримку учням. Низький рівень емоційного інтелекту встановлено у 21,7% педагогів, що вказує на низьку здатність розпізнавати та розуміти емоції, як власні, так і чужі, низький рівень емоційної саморегуляції. Такі вчителі нездатні контролювати свої емоції, особливо прояв негативних, схильні до частих і різких змін настрою, що утруднює процес педагогічної взаємодії з учнями.

Аналізуючи показники розвитку окремих складових емоційного інтелекту, нами виявлено низький рівень розвитку у вчителів початкових класів таких структурних компонентів емоційного інтелекту, як емоційна обізнаність (55% осіб) та управління власними емоціями (41,7% осіб). Це свідчить про те,

більшість вчителів мають недостатній обсяг психологічних знань про емоційну сферу особистості, вікові та індивідуально-психологічні особливості емоційного розвитку дітей. До того ж, у них на низькому рівні проявляється здатність стримувати свої емоції, контролювати і регулювати їх прояв, зберігати емоційну стійкість у різних навчальних та життєвих ситуаціях.

У 56,7% вчителів початкових класів виявлено середній рівень розвитку емпатії, яка проявляється у спрямованості на переживання інших людей, здатності до співпереживання і співчуття, емоційного прийняття учнів. Це пов'язано, на нашу думку, з тим, що в 46,6% вчителів на середньому рівні розвитку знаходиться і такий структурний компонент емоційного інтелекту, як розпізнавання емоцій інших людей – здатність ідентифікувати емоційні стани інших за мімікою, жестами, визначати силу, тривалість емоцій.

У 26,7% вчителів високі показники встановлено за шкалою «самотивація». Емоційний інтелект у цих вчителів є тією спонукальною силою, яка спрямована не лише на емоційне самопізнання, а й на позитивне ставлення до учнів. Вони виявляють небайдужість до емоційних проблем учнів та прагнуть емоційно підтримати й заохотити молодших школярів.

Таким чином, отримані результати дослідження показали, що більшість вчителів початкової школи, які взяли участь у дослідженні, мають середній рівень розвитку емоційного інтелекту (63,3% осіб), у тому числі й емпатії (56,7% осіб). Вони здатні певним чином розпізнавати емоції за експресивними ознаками, визначати причини їх виникнення, але часто не контролюють прояв своїх емоцій, недостатньо емоційно гнучкі у спілкуванні з іншими, не завжди налагоджують емпатійні стосунки з учнями.

За результатами кореляційного аналізу нами виявлено, що емпатійність більшою мірою розвинена у вчителів з високим емоційним інтелектом ($r=0,84$ при $p \leq 0,05$). Такі вчителі проявляють позитивне ставлення до учнів, співпереживання, адекватно реагують на будь-які емоційні реакції учнів на уроці, при цьому прагнуть зрозуміти емоційні переживання дітей та причини їх виникнення.

Отже, емпатійність є професійно значущою властивістю вчителя початкової школи та необхідною складовою педагогічної діяльності. Емпатія забезпечує розуміння емоційного стану інших людей і передбачає прояв співпереживання та співчуття. В освітньому середовищі емпатія сприяє налагодженню суб'єкт-суб'єктної взаємодії вчителя з учнями і забезпечує успішність міжособистісної взаємодії та педагогічного спілкування. Розвиток емоційного інтелекту слугує одним із способів підвищення емпатійності вчителя початкових класів.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у розробці психолого-педагогічних технологій розвитку емпатійності у вчителів початкових класів в контексті формування у них психологічної, емоційної, здоров'язбережувальної компетентностей.

Список використаних джерел:

- [1] Бойко, В.В. (1996). *Енергія емоцій в общении : взгляд на себя и других*. Москва : Филінь.
- [2] Василичина, Т.В. (1999). Емпатійні здібності вчителів: психологічний аспект. *Практична психологія та соціальна робота*, 4, 37–38.
- [3] Журавльова, Л.П. (2007). *Психологія емпатії*. (Монографія). Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка.
- [4] Ильин, Е.П. (2002). *Эмоции и чувства*. Санкт-Петербург : Питер.
- [5] Шпак, М.М. (2016). *Психологія розвитку емоційного інтелекту молодших школярів*. (Монографія). Тернопіль : ТНПУ імені В. Гнатюка.